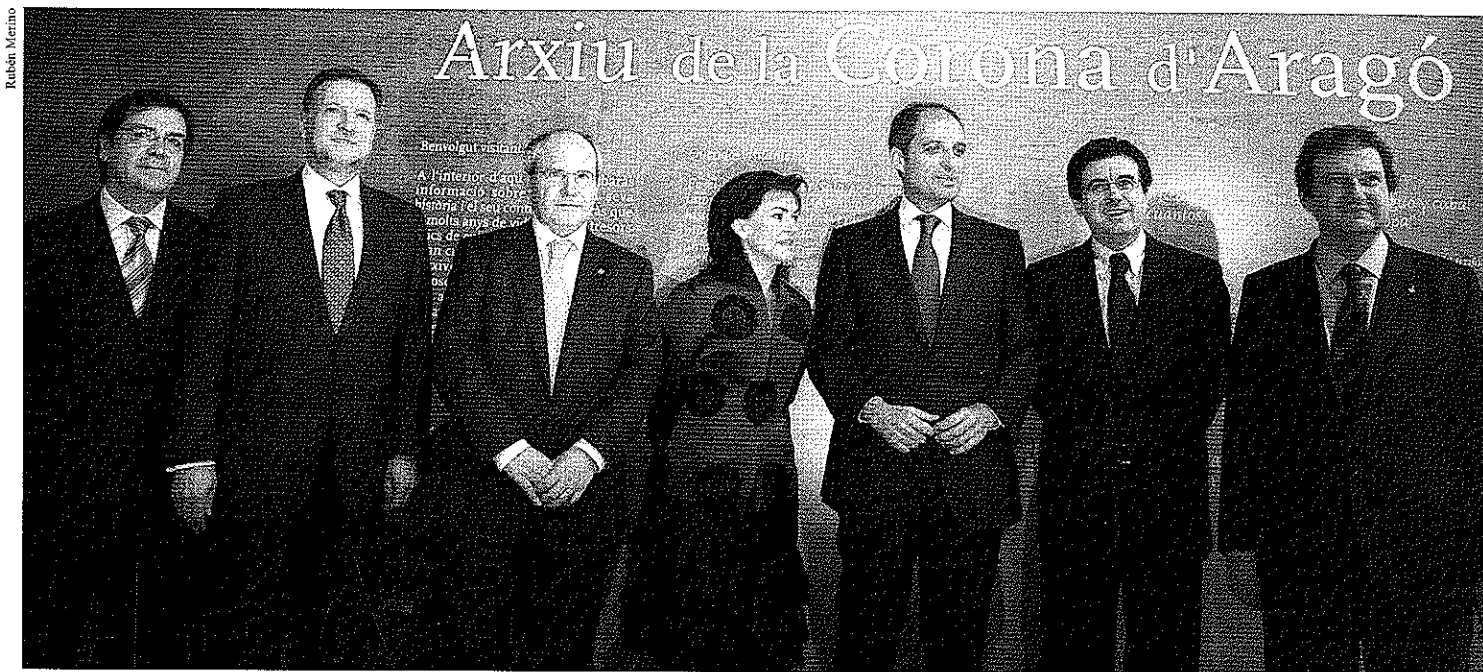

JOAN ANTONI JIMÉNEZ

L'ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

DIFERENTS ARXIUS SOTA UN MATEIX NOM

Rubén Merino

Després de tot l'enrenou que va provocar l'afer del retorn dels documents catalans confiscats l'any 1939 que es custodiaven a l'Archivo General de la Guerra Civil a Salamanca, ara pren una nova dimensió la qüestió de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) i dels diferents fons que custodia.

Dos fets ocorreguts durant els últims mesos han comportat que l'ACA tornés a ser notícia: d'una banda, la publicació de la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, i de l'altra, la publicació del Reial decret de creació del Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó al BOE del 9 de novembre passat.

En el cas del nou Estatut d'autonomia de Catalunya, la disposició adicional tretzena estableix que «els fons propis de Catalunya situats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu Reial de Barcelona s'integren en el sistema d'arxius de Catalunya». Deixant de banda el fet que la inclusió en aquest redactat de l'Arxiu Reial de Barcelona pot ser discutible, l'enfrontament per l'ACA ha portat a la presentació de tres recursos d'inconstitucionalitat per part de les altres tres comunitats autònomes afectades: Aragó,

Balears i la Comunitat Valenciana. Això no ha fet més que situar de nou en un debat excessivament polític una qüestió que hauria de resoldre's des del punt de vista tècnic.

Així mateix, la creació del Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, constituït formalment el 20 de gener passat a Barcelona, amb la presència de la ministra de Cultura i els presidents de les quatre comunitats autònomes que l'integren, ha posat sobre la taula les diferències existents entre les administracions participants del Patronat pel que fa a la solució al punt fonamental de discrepància: quins fons de l'ACA són propis i quins són comuns.

Des d'un punt de vista rigorosament tècnic, el llibre *L'Arxiu de la Corona d'Aragó: un nou perfil per a l'Arxiu Reial de Barcelona*, redactat pels arxivers Ramon Planes, Laureà Pagarolas i Pere Puig, i editat l'any 2003 per l'Associació d'Arxivers de Catalunya dins la seva col·lecció Textos, exposa clarament l'opinió d'aquest col·lectiu professional respecte a quins són els fons propis catalans que custodia l'ACA.

La història d'aquest arxiu és ben curiosa, principalment pel canvi de denominació a mitjans del segle XVIII, quan l'aleshores arxiver

La constitució del patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó no resol la qüestió de la ubicació dels fons diversos que l'integren ?

Els quatre presidents autonòmics de l'antiga Corona d'Aragó amb la ministra de Cultura, el 20 de gener passat

BITLLETS

Francisco Javier de Garma y Durán va demanar la reunificació dels arxius reials de Mallorca, Saragossa, València i Barcelona en un sol arxiu. Tot i que aquest intent no va tirar endavant, el canvi de nom de l'Arxiu Reial de Barcelona sí que es va fer efectiu, de manera que va passar a ser anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó.

Si repassem la història de la formació d'aquest arxiu, veurem que en els inicis, cap als segles IX-X, quan el seu nom era Arxiu Reial de Barcelona, custodiava la documentació dels comtes de Barcelona i dels reis del casal de Barcelona, com també la dels seus successors en el títol comtal fins a la unió amb Aragó. Des d'aleshores fins al segle XV la documentació aplegada va ser comuna a tots els regnes de la Corona d'Aragó. A partir de la creació i posada en funcionament dels arxius reials de Mallorca, Saragossa i València, a l'Arxiu Reial de Barcelona només s'hi diposita la documentació bàsicament catalana.

6 Només un terç de la documentació que hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó és, pròpiament, comuna al conjunt dels antics territoris 9

A partir del segle XV, l'Arxiu Reial de Barcelona encara ingressa alguna documentació comuna al conjunt dels territoris de la corona d'Aragó, com és el cas de la del Consell d'Aragó, però en la majoria dels casos els fons corresponen a institucions catalanes, com per exemple la documentació dels lloctinents o virreis de Catalunya i la de la Reial Audiència de Catalunya, que inclou la documentació de l'antiga Audiència Reial, l'Audiència borbònica, l'Audiència Criminal de Manresa o el Tribunal de Comerç. L'abast territorial d'aquests fons és Catalunya, ja que aleshores ja existia una audiència a cada regne.

Posteriorment es van anar aplegant en aquest arxiu, ja anomenat de la Corona d'Aragó, documents que es generaven o s'havien generat des d'altres institucions. És el cas de la Junta Superior del Principat de Catalunya (1808-1812), la Generalitat de Catalunya (segle XIV-1714), alguns monestirs catalans (Sant Cugat del Vallès, Ripoll, etc.), l'antic Consell de Cent, una part de l'arxiu del Consell d'Aragó, l'Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya (inclòs el del Mestre

Racional i el de la Batllia General), uns 8.000 protocols notariais i una gran quantitat de fons patrimonials, entre altres.

Al llarg del segle XX, atesa la manca d'un arxiu històric provincial, l'ACA ingressa una important quantitat de documentació de l'Administració perifèrica de l'Estat (Hisenda, magistratures de Treball, Govern Civil de Barcelona, INE de Barcelona, etc.). Aquest volum obliga a la creació d'un dipòsit suplementari a Cervera, el Dipòsit Regional d'Arxius de Cervera, traspassat a la Generalitat de Catalunya a l'any 1995.

Sense voler entrar a fer una explicació massa detallada, l'ACA conté uns fons que fan referència al conjunt dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó i d'altres que es refereixen únicament a Catalunya. És a dir, ens trobem davant d'un arxiu que es compon majoritàriament de documentació catalana, que pot estar unida a documentació d'altres regnes (el cas paradigmàtic d'aquesta situació són els registres de la Cancelleria Reial) o bé formar fons catalans dins del conjunt de fons de l'ACA.

Avui dia, el quid de la qüestió rau en la separació entre aquests fons: quins són arxius o fons propis catalans i quins són els arxius comuns de l'antiga Corona d'Aragó. Els primers són els que d'acord amb el nou Estatut s'han d'integrar al Sistema d'Arxius de Catalunya, mentre que els segons han de ser regits pel Patronat de l'ACA.

Tenint en compte la publicació *L'Arxiu de la Corona d'Aragó: un nou perfil per a l'Arxiu Reial de Barcelona*, ja esmentada anteriorment, l'Associació d'Arxivistes de Catalunya continua defensant la concepció d'un nou perfil per a l'ACA més coherent amb la nova definició de funcions, i també una revisió del contingut per dividir-lo en tres blocs. En primer lloc, l'ACA i el seu Patronat haurien de regir la documentació comuna que afecta tots els territoris de l'antiga Corona d'Aragó, és a dir, els fons de l'Arxiu Reial de Barcelona i el del Consell d'Aragó, així com altres fons d'entitat menor i algunes col·leccions. En segon lloc, la Generalitat de Catalunya i l'Estat haurien de regir conjuntament els arxius o fons documentals propis catalans, però sorgits de les institucions reials. Seria el cas, per exemple, dels fons del Mestre Racional, de la Batllia General de Catalunya, de la Intendència General del Principat de Catalunya, de la Reial Audiència de Catalunya i de la Governació General de Catalunya.

I en tercer lloc, s'haurien d'ingressar a altres arxius del Sistema d'Arxius de Catalunya els fons propis catalans: la documentació de la Generalitat de Catalunya, la dels ordes religiosos, els protocols notarials, la de de la Delegació d'Hisenda i bona part de la secció *Diversos y colecciones*. Els arxius o fons documentals de la Generalitat de Catalunya o d'ordes monàstics són fons clarament catalans, però també ho són els fons que van entrar a l'ACA a partir del segle XIX per la seva condició d'arxiu substitutori, almenys a la pràctica, de l'Arxiu Històric Provincial de Barcelona.

Les disposicions de l'Estatut del 32

Un argument més que cal tenir en compte és el fet que durant la Segona República l'Estat espanyol, a partir de les disposicions de l'Estatut de l'any 1932, ja va decidir traspasar a la Generalitat de Catalunya, en propietat, l'arxiu de l'antiga Generalitat i el de la Junta Superior del Principat, juntament amb els fons de monestirs catalans, la documentació del Consell de Cent i la d'Hisenda de Barcelona. A més també li van ser traspassats els arxius històrics de protocols i els documents, còdexs i llibres de monestirs catalans que es trobaven a l'Archivo Histórico Nacional i en altres arxius de l'Estat. Malgrat aquesta decisió, els fets d'octubre de 1934 i la Guerra Civil van impedir-ne el traspàs.

Pel que fa al volum de documentació que restaria a l'ACA si es transferís a altres arxius els fons propis estrictament catalans, els estudis tècnics efectuats per arxivistes catalans –a partir dels inventaris publicats– assenyalen que l'ACA conservaria aproximadament un terç de la documentació custodiada actualment.

Una altra qüestió que cal valorar és decidir l'ús que es donarà finalment al Palau del Lloctinent, antiga seu de l'ACA, així com a l'edifici del carrer Almogàvers, inaugurat l'any 1993 i seu actual de l'Arxiu. D'una banda, el Palau del Lloctinent, amb la documentació que s'hi conservi i regit pel Patronat, podria servir perquè l'ACA recuperés la centralitat a la ciutat de Barcelona i conformés un nucli de recerca juntament amb l'Arxiu Històric de la Ciutat i l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, on l'investigador i l'usuari tinguessin a pocs metres de distància els fons més importants de la ciutat. I pel que fa a la seu d'Almogàvers, aquest edifici podria convertir-se en el nou Arxiu Històric Provincial de Barcelona, òrgan pendent de creació.

En definitiva, cal explicar clarament que no estem parlant d'un sol arxiu, sinó de diferents arxius sota un mateix nom. Cal allunyar la polèmica d'aquest assumpte i evitar l'enfrontament partidista que tant de mal ha fet en altres casos. La solució es pot plantejar des de posicions més aviat tècniques, amb una bona dosi d'imaginació i predisposició a l'acord. Sense això, els posicionaments demagògics tornaran a deixar-se sentir i Catalunya continuarà sense aconseguir la plenitud competencial en matèria d'arxius, tal com li correspon. ■

Joan Antoni Jiménez
és president de l'Associació
d'Arxivistes de Catalunya

Christiane Stallaert Castissisme i nazisme, una genealogia europea? **Jean Meyer** La nova guerra civil espanyola **Pau Rausell** Economia de la identitat **Antoni Defez** Què diem quan diem que els animals tenen drets? ▲▲▲ **ANTICATALANISME I CATALANOFÒBIA** **Antoni Simon** Els orígens històrics de l'anticatalanisme **Jaume Renyer** Síntomes d'un conflicte **Vicenç Villatoro** Ulleres d'encongir **Albert Balanzà** «Ciutadans», una sorpresa relativa **Francesc Viadel** L'anticatalanisme radical del PP valencià **DOCUMENTS** **T. W. Adorno** Educació després d'Auschwitz **M. Menéndez Pelayo** Història dels heterodoxos espanyols. Epíleg ▲▲▲ **Zygmunt Bauman** La guerra inguanyable **Antoni Martí** **Walter Benjamin** i l'aura de l'autobiografia **Marta Anico** La postmodernització de la cultura ▲▲▲ **NOTES** **Orhan Pamuk**, Veïnatges **Jirí Pehe** Les fronteres virtuals d'Europa **Amartya Sen** El multiculturalisme ha de servir a la llibertat **Anaclet Pons** / **Justo Serna** Microhistòries **Ferran Garcia-Oliver** **Impostors, gats i formatges** ▲▲▲ **LLIBRES** **Simona Skrabec** Els pobles que caben en un tren **Salvador Cardús** Les claus del «no nacionalisme» **Pau Viciano** Comunitats de llinatge **Publicacions de la Universitat de València** Arts Gràfiques 13. 46010 València Tel. 96 386 41 15 a/e: lespill@uv.es

L'ESPILL 24
HIVERN 2006